

Zásobovací a finanční služba v armádě britské říše.

Angličané jsou známí mistři administrativy. Důkazem toho jest světové panství britské říše,¹⁾ zabírající asi 34 mil. km², na kterých žije asi 447 mil. lidí. Všechno panství anglosaského plemene, t. j. britského imperia a Spojených států amerických s koloniemi zabírá asi 43½ mil. km², t. j. asi 1/3 v šeho obyvatelného povrchu zemského, a má asi 560 mil. obyvatelů, t. j. asi 1/3 v šeho lidstva. Pro administrativní schopnosti Anglosasů jest anglosaská kolonisace ze všech kolonizačních evropských plemen nejúspěšnější. Oblast úplně kolonizovaná anglosaským plemenem, t. j. Spojené státy americké, Kanada, Austrálie, Nový Zeland a jihoafrická Unie, zabírá asi 29 mil. km² a má 120 mil. obyvatelů. Neméně obdivuhodná jest administrativa velkobritských osad domorodých kultur, t. j. Východní Indie se 323 mil. obyvatelů nejrozličnějších plemen, kmenů, nejrozmanitějších vyznání a velmi rozličného stavu kulturního a Egypta, kde se obyvatelstvo v povodí zavlažovaném Nilem zdvojnásobilo od počátku anglické okupace v r. 1882. Nyní jest Egypt, t. j. povodí Nilu, nejlidnatější zemí na zeměkouli; žije tam na 30.000 km² 12 mil. lidí, t. j. 400 obyvatelů na 1 km².

Ve Velké Británii a v jejích koloniích přibývalo před válkou průměrně ročně asi 3½ mil. lidí, ve Velké Británii s Irskem bez kolonií asi 450.000 lidí.

Absolutní roční přírůstky obyvatelstva přirozenou měnou (t. j. rozdíl mezi porody a úmrtími) byly ve velmocenských státech:

	na sklonku 19. století	přímě před svět. válkou
v Rusku evropském i asijském	přes 2.000.000	přes 3.000.000
v Německu	800.000	800.000
v Rakousku-Uhersku	600.000	530.000
v Japonsku	450.000	přes 700.000
ve Velké Británii s Irskem bez kolonií	asi 450.000	450.000
v Itálii	350.000	440.000
ve Francii	50.000	20.000
v Českých zemích ²⁾ (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku)	100.000	80.000

Jen mimochodem podotýkám, že ohromné absolutní přírůstky obyvatelstva v Rusku znepokojovaly berlínský generální štáb a byly jednou z příčin, které uspišily propuknutí světové války, neboť se Německo snažilo způsobiti rozhodnutí dříve, než by nebylo s to, aby zdolalo ruskou přesilu technikou svých zbraní.³⁾

Před třemi sty lety mluvilo anglickým jazykem asi 5 mil. lidí, nyní asi 150 mil. Za tento obrovský rozkvět a ohromnou moc děkují Angličané ovšem zejména ostrovní poloze svojí země, neboť světová velmoc tvořila se vždy na křižovatkách světových dopravních linek v tom kterém čase a centrum světové moci posunulo se vždy na křižovátku, která v té epoše měla největší význam: napřed říše Babylonská, pak Egypt, Athény a Řím v době pobřežní plavby středomořské, po zahájení plavby transoceanské Anglie, potom Amerika, v budoucnu

1) Prof. J. Koloušek: Národní hospodářství, populační a koloniální politika. Praha 1920.

2) Statistická příručka rep. čs. I., 1920.

3) Z přednášek ř. prof. J. Kolouška na Vysoké škole obchodní v Praze 1920

rýsuje se Japan.⁴⁾ Nelze však popřít, že i administrativní schopnost Anglosasů přispěla jim značně k dosažení světové moci.

Anglická státní administrativa je skutečně vzorná. Velká Británie náleží k státům, do kterých naše vláda, chtějíc zavést určité reformy v oboru civilní státní správy, vyslala zvláštní studijní komise. Účelem těchto řádků jest podati stručný přehled britské vojenské administrativy, se zvláštním zřetelem ke službě zásobovací a finanční, ovšem, pokud mi byly potřebné prameny přístupny. Těm, kdož by se zajímali o historický vývoj britské vojenské administrativy, doporučuji článek „Army Administration“,⁵⁾ jehož autorem jest major-generál Sir G. F. Ellison, zástupce šéfa ubytovatelského departementu britského ministerstva války.

*

Nejvyšší správní institucí v britské armádě jest „Armádní rada“ (Army Council). Britský ministr války (Secretary of State for War), zpravidla civilní osoba, nemá též pravomoci jako ostatní ministři. Jeho pravomoc jest od r. 1904 přenesena na Armádní radu.

Armádní radu tvoří tito členové:

1. státní tajemník války, člen parlamentu, jako předseda,
2. státní podtajemník války, člen parlamentu, jako místopředseda,
3. šéf generálního štábu, první vojenský člen,
4. adjutant-generál branné moci, druhý vojenský člen,
5. generál-ubytovatel branné moci, třetí vojenský člen (Quartermaster-General),
6. zbrojní generál-inspektor, čtvrtý vojenský člen (Master-General of the Ordnance),
7. zástupce šéfa generálního štábu, pátý vojenský člen,
8. finanční sekretář, člen parlamentu,
9. tajemník Armádní rady,
10. šéf účetní kontroly.

Armádní rada spravuje armádu, členové rady jsou přednosty určitých departementů v ministerstvu a jsou odpovědní státnímu tajemníku války. Armádě velí generálové, které jmenuje Armádní rada.

Britské ministerstvo války (War-Office) jest rozčleněno takto:⁶⁾

Státní tajemník války (minister) jest odpověden králi a parlamentu a jest mluvčím v parlamentě.

Jemu jsou přičleněni:

- a) vojenský tajemník a
- b) tajemník Armádní rady,

kteří vykonávají v ministerstvu službu podobnou službě našeho prezidia a to:

a) vojenský tajemník ministerstva války má obor působnosti: provádí jmenování, povyšování, pensionování a vyznamenávání důstojníků, jmenování velitelů atd.;

b) tajemník Armádní rady má obor působnosti: hlavní dohled a vedení služby v ministerstvu války po stránce administrativní, vydává rozkazy Armádní rady, týkající se tohoto předmětu. Pří-

⁴⁾ Brooks Adams: The New Empire (Nová světovláda), autorisovaný německý překlad pod názvem: „Das Herz der Welt“. Nakladatelství „Lumen“ ve Vídni a v Lipsku, 1908.

⁵⁾ Army Quarterly, říjen 1921.

⁶⁾ Viz: Účetní rozpočtovou zprávu za správní rok 1920—21 (The Appropriation Account) a The Monthly Army List; květen 1922.

prava nařízení, která mají být předložena Armádní radě k rozhodnutí. Registraturu celého ministerstva války. Kontrola a rozdělení písařů a podřízeného personálu. Publikace a rozdělení věstníků a rozkazů, nařízení a předpisů. Parlamentní záležitosti. Dohled nad tiskárnou. Tiskopisy. Novinářské zprávy a publikace úředních zpráv ve veřejném tisku. Domácí správa ministerstva války. Svolává mezidepartmentní komise a rozděluje opisy jich zpráv. Zálležitosti vojenských duchovních.

1. Department šéfa generálního štábu a zástupce šéfa generálního štábu.

Obor působnosti: všechny otázky, týkající se vojenského zajištění říše. Oddělení operační a zpravodajské. Mezinárodní právo. Oddělení pro výchovu důstojníků zbraní. Organizace, výcvik a použití spojovací služby a útočných vozů. Osobní záležitosti důstojníků generálního štábu. Organizace války, bojová zdatnost a výcvik branné moci.

2. Adjutant-General's Department.

Obor působnosti: oddělení organizační. Dislokace jednotek. Doplnování koloniálního vojska. Oddělení zdravotní služby. Válečné, vojenské a mezinárodní právo. Kázeň. Služební řád. Váleční zajatci. Válečné hroby. Personál pro tyto služby.

3. Quarter-Master-General's Department. Ubytovatelský department.⁷⁾

Obor působnosti: služba zásobovací: strava, oděv, výstroj, ubytovací prostředky; určování dávek stravy, oděvu, krmiva, ubytovacích prostředků a p.; stanovení záložních zásob potravin, oděvu, výstroje a materiálu; skladování, udržování zásob a výdej, jakož i inspekce těchto zásob. — Služba dopravní: doprava vojska i všech zásob po souši i po vodě; vozatajstvo, autovojsko a technická železniční služba; poštovní služba ve válce.

Remontnictví a veterinářství. Organizace těchto služeb. Výchova a výcvik personálu. Odborné školství.

4. Master-General of the Ordnance Department. Dělostřelecký a technický department.

Obor působnosti: zbraně všeho druhu, tanky, prostředky chemické válečné služby (otravné plyny), optické aparáty, munice a p. Technický materiál pro dělostřelectvo, ženijní vojsko a spojovací službu. Patenty, vynálezy, výzkumy a pokusy. Dělostřelecké komitě, zbrojní komitě. Komitě pro ruční zbraně a ženijní komitě. Dělostřelecké a ženijní školství. Technické otázky dělostřelectva a ženijního vojska vůbec. Správa a kontrola státních zbrojovek a muničních továren a j. Služba stavební. Personál pro tato odvětví.

5. Department státního podtajemníka války.

Správa teritoriálního vojska (domobrany).

6. Finanční department.

Příprava rozpočtu. Finanční komitě. Uspořádání finančních záležitostí s jednotlivými odbory a vládou. Účetnictví a účetní kontrola. Osobní záležitosti Army Pay Corps'u a sboru účetní kontroly.

Vzduchoplavba má v britské armádě zvláštní „Vzduchoplaveckou radu“ a zvláštní ministerstvo.

Vedoucí vojenské kruhy britské říše zabývají se právě úmyslem, spojit tři bojové služby: pozemní vojsko, válečné námořnictvo a vzduchoplavectvo pod jedním vedením, ministerstvem obra-

⁷⁾ Quartermaster-General v britské armádě není General-Quartiermeister v armádě německé, kterému příslušela služba zpravodajská a operační.

ny (Ministry of Defence). Armádní rada vypsal veřejnou soutěž⁸⁾ na literární práci s tématem „Důvody pro spojení tří bojových služeb pod jedním ministrem obrany a proti němu a nejlepší prostředky k zajištění těsné součinnosti a spojení těchto tří služeb“. Nejlepší práce bude odměna £ 100, t. j. asi 16.000 Kč.⁹⁾ Podle tohoto úmyslu má být soustředěna veškerá činnost, týkající se obrany země, t. j. zpravodajství a operace na souši, na moři i ve vzduchu. Finanční služba byla by tím pozměněna tak, že by přišť mělo společný rozpočet pozemní vojsko, vzduchoplavectvo a válečné námořnictvo. Nyní má každá tato bojová služba rozpočet zvláštní.

★

Za účelem správy jsou britské ostrovy, t. j. Anglie s Walesem, Skotsko a Irsko, rozděleny v 8 velitelství, obdobná našim zemským velitelstvím.

Velitelství tvoří:

1. velitel,
2. oddělení generálního štábu,
3. personál služby administrativní, technické a odborné,
4. oddělení účetní kontroly.

Administrativní služba (Administrative Services) podobá se naší etapní službě a zahrnuje v sobě dopravu, zásobování, ubytování, službu platební, remontnictvo a veterinářstvo. Dopravní, zásobovací a ubytovací službu obstarává Royal Army Service-Corps, který se skládá z rot vozatajstva, autovojska a z rot zásobnictva. Ubytovací služba podobá se naší službě správy budov a kromě toho pečuje o ubytovací prostředky, tedy o vodu, světlo, palivo, stelivo, nábytek, lůžka, ložní prádlo a p. Platební službu obstarává Army Pay Corps.

Pro administrativní službu, jak jest zde uvedena, jest každému vyššímu velitelství přidělen „generál správní služby“ (General in Charge of Administration), který má k ruce personál příslušných odvětví.

Předpis pro službu zásobovací, dopravní a ubytovací v armádě britské říše¹⁰⁾ jest namnoze zajímavý. Podle § 13. tohoto předpisu musí všechny dodávkové smlouvy obsahovati tuto zvláštní „parlamentní klausuli“: „Podle diskvalifikačního zákona 1782 (22 Geo III cap 45), přijatého sněmovnou a pod tresty, uvedenými v tomto zákoně, nebudiž žádný člen parlamentu připuštěn k účasti nebo podíl na této dodávce, nebo k jakékoli výhodě z ní, přičící se pravému smyslu řečeného zákona.“

Jakožto protikladný pól paušalované dávky, se kterou šla bývalá Rakousko-uherská armáda do pole jako jediná a která způsobovala plýtvání dnes skoro neuvěřitelné, možno uvést § 211. britského předpisu pro zásobovací službu v poli; § 211. zní: „Velitelé dopravních a zásobovacích kolon polních jednotek a pomocník ředitele zásobování (Assistant-Director of Supplies) a jeho personál pro komunikační jednotky provádějí hlavní kontrolu nad zásobováním, aby bylo zamezeno všeliké plýtvání a zneužívání. Žádanky těles budtež pečlivě těmito důstojníky zkoumány a žádající důstojník¹¹⁾

⁸⁾ Army Quarterly, říjen 1922.

⁹⁾ Podle kursu ze dne 24. února 1923.

¹⁰⁾ Regulations for Supply, Transport and Barrack Services, úřední vydání v Londýně 1918.

¹¹⁾ T. j. zásobovací důstojník těles.

budiž vyzván, aby odůvodnil nutnost každé větší nebo abnormální ob-
jednávky (žádanky). Mají-li se vyžádanými zásobami nahraditi ztráty,
nebo zásoby padlé do rukou nepřítelových anebo zásoby zničené za
okolností vyžadujících zvláštního povolení k odpisu, budiž potvrzení
o tom vydáno velitelem příslušného tělesa (Officer Commanding the
Force) a připojeno jako doklad odůvodňující onu žádost."

Velmi sympatickým předpisem jest „Finanční instrukce,¹²⁾ která
upravuje platební službu v britské armádě. Jest to knížka kapesního
formátu o 100 stran, psaná jasně, stručně.

Platební služba v armádě britské říše dělí se na:

- a) likvidační a účetní u vyšších velitelství,
- b) pokladní u vyšších velitelství,
- c) likvidační a účetní u těles,
- d) pokladní u těles.

Službu a), b), c), vykonávají důstojníci platební služby (Army
Pay Corps),¹³⁾ službu d) t. zv. podúčtovatelé (subaccountants). Pod-
účtovatelé jsou velitelé částí a všichni důstojníci, kteří jsou oprávněni
přijímat peněžní zálohy (dotace) a nepředkládají účtů přímo účetní
kontrolě, nýbrž paymastrovi (důstojníkovi platební služby). Pokladníci
vyšších velitelství předkládají účty účetní kontrolě prostřednictvím
nadřízeného paymastra. Paymastři zasílají své účty přímo účetní
kontrolě. Peněžní požitky a stravné vyplácejí velitelé částí, kteří
vedou knihu peněžních požitků a stravného (pay and mess book).
Podúčtovatelé mohou mít stálý účet u banky, je-li to žádoucí a vý-
hodné pro účel, pro který přijímají zálohy státních peněz. Banky,
u kterých mohou býti stálé účty podúčtovatelů, jsou určovány
úředně. Podúčtovatelé obdrží dotace od pokladníka vyššího veli-
telství, a to velitelé částí pěchoty a jízdy prostřednictvím adjutan-
tury, velitelé částí dělostřelectva, ženijního vojska, částí dopravních
a zásobovacích, jakož i zbrojních a zdravotních přímo.

Plukovní důstojník platební služby (Regimental paymaster) vy-
konává likvidační a účetní službu u pluků a jest podřízen důstoj-
níkovi platební služby vyšších velitelství (Command-paymaster).

Paymaster vyšších velitelství má tyto povinnosti:

a) řídí službu platebního departementu (Army Pay Departementu) a důstojníků platební služby (Army Pay Corps) ve vší oblasti
velitelství, dohlíží na personál platební služby a kontroluje jej;

b) organizuje platební velitelství (pay offices);

c) zastává službu paymastra velitelství a přímo řídí a kontro-
luje službu pokladníka velitelství, ověřuje jeho pokladní a bankovní
(šekovou) uzávěru nejméně jednou za měsíc;

d) jest finančním poradcem generála správní služby, jemuž jest
odpověden za svoji činnost. Kdyby však generál správní služby žádal
likvidaci platby, která by byla podle mínění paymastra proti před-
pisům, neb i jinak nesprávná, podají o tom oba zprávu,¹⁴⁾ a to
generál správní služby Armádní radě, paymaster finančnímu oddě-
lení ministerstva války. Sporná platba se nevyplatí, dokud o ní ne-
rozhodne ministerstvo války. Jen za nebezpečí může naříditi výplatu
sám velitel, ovšem na vlastní odpovědnost; paymaster však je
povinen ohlásiti to finančnímu departementu ministerstva války.
Tím jest důstojníkovi platební služby u vyšších velitelství (Command

¹²⁾ Financial-Instructions in relation to Army Accounts. Londýn 1917.

¹³⁾ Paymaster britské armády koná podobnou službu, kterou by konal dů-
stojník financí podle svého návrhu ve Vojenských Rozhledech č. 8.-9. z r. 1922 str. 422.

¹⁴⁾ § 7. „Finanční instrukce“.

Paymaster) zajištěna úplně samostatnost ve věcech sporných. Žádanky peněz kontroluje paymaster. Pokladníci vyšších velitelství žádají o peníze ministerstvo prostřednictvím představeného paymastra. Dotace obdrží buď od ministerstva nebo ze státní finanční pokladny. Peníze vyplácejí pouze na příkaz likvidujícího paymastra, a to buď poukazem (draft), šekem, hotově nebo poštovní poukázkou. Dodávkové účty z zásobáren atd. jsou vesměs placeny pokladnicí vyšších velitelství. Jenom ministerstvo platí si své objednávky samo.

Organisace departmentu platební služby (Army Pay Departmentu) v poli má:

a) spolehlivě dodávati peněžní hotovosti, ať je jich zapotřebí kdykoliv a kdekoliv;

b) podávati potřebné informace k doplňování požitkových záznamů vojáků;

c) přesně a hbitě zkoumati a vyřizovati nároky a p.

V operačním území šéf platební služby (Paymaster-in-chief) kontroluje:

a) platebnu (Command pay office) vyššího velitelství (armádního);

b) odúčtovací oddělení (Clearing House),

c) základní pokladnu (Base Cashier),

d) polní pokladny, přidělené všem divisím, a j.

Po dobu války fungují v zápolí:

e) platebny teritoriálních velitelství (Command Paymaster),

f) pokladny teritoriálních velitelství,

g) platebny stálých středů (Fixed Centre Paymaster).

Působnost institucí a) až g) jest obsažena ve Finanční instrukci na str. 74—84 a nelze jí probírat v úzkém rámci tohoto článku. Ale již z toho, co bylo zde řečeno, vysvítá, že jsou v britské armádě zásadně odděleně spravovány:

a) peníze,

b) zboží,

c) účty (účtnictví i účetní kontrola).

Tato organisace jest se stanoviska obchodního úplně správná, v ní je hlavní těžiště kontroly. Že se peníze i zboží sejdou u vojína (části) jakožto posledního konsumenta, nemění nikterak správnost zásady, že peníze i zboží, než dojdou k poslednímu konsumentu, mají býti i v armádě spravovány odděleně, a to jak s hlediska dispozičního, tak i výkonového. Právě v této důležité věci neshodují se obchodní metoda a intendantní systém, neboť intendant disponuje penězi i zbožím a jemu je též podřízena účetní kontrola. Důležitou stránkou Finanční instrukce jest, že jest služba likvidační a účetní přesně oddělena od služby pokladní. Paymaster v britské armádě jest proto skutečným kontrolním orgánem, který vykonává první a předběžnou kontrolu u pluků i u vyšších velitelství. Kontrolní institucí II. stupně jest účetní kontrola. Britský důstojník platební služby (Paymaster) jest tedy pravým opakem našeho důstojníka hospodářské služby, který vyplácí peníze a likviduje i účtuje zároveň, t. j. má kontrolovati sám sebe, neboli krátce: hosp. důstojník jest intendantem en miniature.

Studujeme-li vojenskou administrativní službu v britské armádě zevrubněji, poznáváme, že není jen náhodné, tvoří-li tam služba dopravní a zásobovací jednu skupinu; i tato organisace jest založena na přirozených tradičních principech obchodních. Ode dávna jsou velké dopravní podniky zároveň komisionáři i skladaíky. Zde třeba

zdůrazniti, že přirozený, prastarý princip obchodní výborně souhlasí s moderním názorem operativním.

Úspěšné obchodní metody uplatňují se i v britském vojenském rozpočtu a v účetní rozpočtové zprávě. Bohužel nelze v tomto článku probíratí tohoto obsáhlého tématu podrobněji, doporučuji však interestům, aby přirovnali „Závěrečný účet státních výdajů a příjmů republiky čs.“, a britský „Army Appropriation Account“ (účetní rozpočtovou zprávu) za rok 1920-21.¹⁵⁾ Uvádím zde pouze několik ukázek z britské vojenské rozpočtové zprávy. Státní zbrojovky a muniční továrny¹⁶⁾ podávají na př. velice přehlednou výroční zprávu, upravenou podle obchodního účetnictví; zpráva obsahuje:

- a) bilanci,
- b) účet kapitálu (pozemky, budovy, stroje),
- c) účet rozvázný (aktiva a pasiva). Podobně účtuje vojenská továrna na oděv.¹⁷⁾

Další předností britské vojenské účetní rozpočtové zprávy jest, že uvádí relativní čísla, podle nichž může veřejnost, a zejména parlamentní kruhy, poznati, jak se hospodáří v armádě. Vozatajstvo vykazuje výlohy na jedno spřežení za den, remontní depot denní výlohy na 1 koně, veterinářská nemocnice denní výlohy na 1 nemocného koně, autovojsko výlohy na dopravní jednotku (auto a šofér) za den, nemocnice denní výlohy za jedno obsazené lůžko a za jednoho ambulatorně ošetřovaného pacienta, zásobárny výlohy za skladování jedné tuny, vojenské prádelny výlohy za vyprání každé soupravy prostěradel, lékárnické skladiště a veterinářské skladiště výlohy za skladované zásoby v ceně každých 100 £ a p.

Výlohy za vojenské školství jsou vykázány podle tohoto příkladu:

Š k o l a t a n k ů (Tank School).

1. Gáze a požitky:

a) velitelovy	1.164 £	4 s	8 d
b) instruktorů	15.130 „	2 „	7 „
c) podřízeného personálu	41.193 „	3 „	— „
2. Instrukční materiál a výzbroj	3.190 „	15 „	1 „
3. Zařízení, nábytek, topivo, světlo	5.960 „	9 „	7 „
4. Opotřebování náradí a strojů	4.691 „	3 „	3 „
5. Doprava zásob a materiálu	2.052 „	4 „	11 „
6. Knihy a psací potřeby	174 „	7 „	2 „
7. Cestovné a jiné výlohy	253 „	16 „	2 „

Úhrnem . . . 74.056 £ 6 s 5 d

Od toho výlohy plukovního personálu, vykazaného

pod titulem I. 13.600 „ — „ — „

Zbývá . . . 60.456 „ 6 „ 5 „

t. j. průměrně 17 s 7 d denně na 118 žáků.

¹⁵⁾ Britský správní rok počíná se 1. dubna a končí se 31. března.

¹⁶⁾ Annual Accounts of the Ordnance Factories for the year 1920-21 with the Report of the Comptroller and Auditor General.

¹⁷⁾ Royal Army Clothing-Factory.

Státní rozpočet republiky čs. pro rok 1923 v kapitole XI. MNO na straně 136 uvádí jako „Remunerace a honoráře učitelům (instruktörům) a učitelské přídavky“ sumu 2,130.260 Kč.¹⁸⁾

Jest to úhrnem 31 položek; uvádím z nich tyto:

Válečná škola	50.000 Kč,
Učiliště pro dělostřelectvo	88.920 Kč,
Intendanční škola	88.500 Kč.

To jsou čísla absolutní, která valně neprospějí preventivní parlamentní kontrole. Informativního rázu nabyly by tato čísla teprve tehdy, kdyby k nim byla připojena čísla relativní, že má tedy:

Válečná škola 15 učitelů důstojníků stálých,¹⁹⁾

Učiliště pro dělostřelectvo 26 důstojníků učitelů a,

Intendanční škola 2 učitele důstojníky stálé a 3—5 výpomocných.²⁰⁾

Tato malá ukázka snad postačí na důkaz, že správný obraz o hospodaření v armádě podávají pouze čísla relativní.

Prof. Dr. Josef Pazourek, vynikající odborník z oboru účetních a obchodních věd, píše o rozpočtech:²¹⁾ „Státní rozpočty, jak jsou nyní u nás i v jiných státech sestavovány, ač jsou samá čísla, nemluví mluvou číslic. Je jistě příznačno, říkalo-li se o říšské radě rakouské, že by tam spočítal na prstech poslance, kteří se v rozpočtu vyznali a jej ovládali. A jinde nebylo a není ani dnes lépe.“

O britském parlamentě lze však říci, aspoň pokud se týká vojenského rozpočtu, že je čestnou výjimkou, neboť správy finančního departmentu britského ministerstva války, upravované podle obchodních metod, mluví opravdu mluvou čísel.

★

Americké proroctví „Food wil win the war“,²²⁾ t. j. „Zásobování vyhraje světovou válku“, bylo příznačné pro význam zásobovací služby všech států podstupujících zápas na život a na smrt na bojových světové války, kde byly soustředěny všechny zdroje světa, kde veškerí hmotní i morální činitelé vstoupili do služeb válečných.

Ve Velké Británii rozhodovaly v zásobování zejména:²³⁾

a) Velký nedostatek vlastního obilí ve Sjednoceném království (United Kingdom), t. j. ve Velké Británii s Irskem. Před válkou dováželo Sjednocené království asi $\frac{3}{4}$ chlebovín a 64% všech potravin. Domácí výroba činila pouze 36% veškeré potřeby. Všechna Anglie s Walesem jest vlastně ohromným velkým městem (240 obyvatel na 1 km²), a zásobují je země zámořské.

¹⁸⁾ Honoráře civilním učitelům, školní paušál jakož i paušál na exkurse a cesty nejsou v této sumě zahrnuty; ty jsou vykázány zvláště.

¹⁹⁾ Kromě toho ještě zkušební komisaře při přijímacích a konečných zkouškách.

²⁰⁾ Remunerace výpomocných učitelů nepadají však valně na váhu, jsou v poměru k celkovému obnosu nepatrné.

²¹⁾ „Státní rozpočty.“ Naše Doba, roč. XXX. č. 3., prosince 1922.

²²⁾ L'Effort du Ravitaillement Francais pendant la guerre et pour la paix 1914—1920, na str. 15.

²³⁾ Prof. Dr. J. Koloušek: Národní hospodářství 1920. — Prof. Dr. J. Pazourek: Obilí v hospodářské politice a na světovém trhu 1910. — Carnegieova nadace pro světový mír: „Přípravné hospodářské studie války“, svazek 19., str. 45. a 58. (Carnegie Endowment for International Peace, Washington. Preliminary Economic Studies of the War: „Prices and Price Control in Great Britain and the United States during the World War“, by Simon Litman Professor of Economics, University of Illinois.)

b) Vysoká životní úroveň Angličanů. Bílý chléb pšeničný vznikl v Paříži a v Londýně již asi r. 1650. V Anglii jedlo bílý chléb r. 1760 40%, r. 1839 66% obyvatelstva.

c) Větší spotřeba za války, způsobená většinou zdravou chutí vojinů v zákopech i na cvičištích na zdravém vzduchu v zápolí. „Voják, ať jest ve frontě, či nikoli, jí o polovinu více než v soukromém životě,“ dokázal Mr. Pretymán v anglickém parlamentě za debaty o stoupání cen. A Velká Británie mobilisovala ve světové válce asi 10 milionů mužů, z toho dominie a Indie vyslaly na evropské bojiště přes 3 miliony vojska. Za průměří měla Velká Británie 8,700.000 mužů ve zbrani. Mimo to stoupala i životní míra dělnictva dobrými výdělky ve válečných podnicích, dělnictvo kupovalo více a lepší potravu než v míru.

d) Nedostatek tonáže, způsobený intensivní ponorkovou válkou. Ztráty lodní tonáže byly:

Velká Británie	7,757.000 tun,
Francie	906.000 tun,
Itálie	846.000 tun,
Spojené státy americké . . .	395.000 tun,

Anglické loďstvo převezlo celkem:

23,400.000 mužů,
53,000.000 tun životních potřeb,
60,000.000 tun munice.

Anglické námořnictvo pozbylo 40.000 mužů a 30.000 bylo raněných.

Z toho, co zde bylo načrtnuto, lze si aspoň přibližně představit, jak obrovské úkoly měla administrativní služba (doprava a zásobování) armády britské říše za světové války. Jak britská vojenská administrativní služba dostála těmto úkolům, přináší zajímavá data článek „Administrativní služby armády britské říše za světové války“.²⁴⁾

Podávám z něho několik úryvků.

Předem třeba podotknouti, že Velká Británie byla až do r. 1914 vojensky zajištěna válečným námořnictvem, udržovati velkou armádu nebylo považováno za nutné. Za světové války měla však Velká Británie býti páteří odporu proti Německu. A Velká Británie vybudovala obrovský válečný stroj, nejmocnější, jaký kdy svět viděl, a stroj ten pracoval ve všech končinách zeměkoule. Střediskem této činnosti bylo sídlo hlavního stanu britského válečného loďstva ve Scapa-Flowu na ostrovech Orknejských a v sídle hlavního stanu britské armády ve Francii v Montreuilu sur Mer. Úspěšná organisace administrativních služeb armády britské říše byla divem světové války a nelze si tuto činnost v nynější době, kdy jest lidstvo bezprostředními dojmy světové války dosud otupeno, ani uvědomiti. To musí býti zůstaveno generacím příštím.

Ze stanoviska administrativy byla světová válka nesmírně ne-snadnou úlohou z těchto důvodů:

- a) ohromný počet bojovnictva,
- b) velkolepá dokonalost výzbroje,
- c) hospodářský nedostatek v poslední době války.

Výživa britské armády v poli, asi 3 miliony mužů a půl milionu koní a mulů, byla prováděna tak vydatně, s takovou změnou

²⁴⁾ Army Quarterly, leden 1922: „The Administrative Services of the B. E. F. during the Great War.“

a s takovou jistotou, že bylo čeleno všem nemocem, které by byly mohly povstati následkem nedostatečné výživy. Ke konci války, v době kdy všechn svět trpěl krutým nedostatkem zásob potravin, těšil se britský voják a jeho kůň dobrým porcím. Toho mohlo býti dosaženo pouze takovou ekonomickou organizací zásobovací služby u armády v poli, která vylučovala plýtvání a která ku př. sbírala i kosti od polních kuchyní, pomeje a odpadkové mastnoty. Nejenom, že byla strava poskytována v hojnosti a zužitkováno vše, i poslední odpad: britská armáda byla zásobována též s pečlivým zřetelem na individuální vkus vojinů. Budiž vzpomenu jen Indian's curry (kořeněné rýže s masem) anebo ořechového oleje pro čínské dělnictvo. Když byla britská pohostinnost rozšířena i na vojsko Spojených států amerických, kterému jest káva nezbytností, byly pohotově nejen zásoby zrnkové kávy, nýbrž i mlýnky na semletí kávy,

Aby bylo koňstvo udrženo v dobré kondici i v době světového nedostatku krmiva a nedostatku tonáže, způsobeného intenzivní ponorkovou válkou, bylo třeba bdíti nad tím, aby se neproplytvala ani libra ovsa a sena, bylo třeba využití každé příležitosti ke krmení „zeleným“. A proto onemocnělo za války pouze 7½% koňstva a za příměří, po dlouhém pronásledování nepřítele, 9%. Udržovati koně v dobrém stavu má i význam psychologický. Působilo zajisté příznivě na duševní stav vojinů, byl-li kůň, který pracoval s ním a pro něho, dobře ošetřen a živěn. Uchovávat koně, aby byli způsobilí ke službě, bylo ztěžováno plynovými a leteckými útoky nepřítelovými; bylo třeba skrývat je v malých skupinách na místech chráněných silnou krytkou proti bombám letců (bombe-proof traverses).

V etapě byly zřízeny dílny na spravování oděvů a obuvi; v nich pracovali zajatci a civilní dělníci. Úsporné organizaci těchto správkárn podivovali se i sami francouzští občané, příslověčně šetrní. Polní prádelny vynikaly dokonalostí a hospodárností. Vojín, přicházející ze zákopů do divisní základny, dostával vždy čisté prádlo, jeho špinavý oblek byl desinfikován, vyčištěn a spraven, vše bylo náležitě uspořádáno. Oděv, který nebylo již lze spraviti, byl poslán do továren na umělou vlnu (shoddy mills).

Velké starosti působily omrzlé nohy vojinů v zákopech (Trench-Feet). Státi dlouhou dobu v zákopech samo již namáhá nohy. Těsné boty a těsné ovinovače ztěžují oběh krve, a vojáci bývají často dosti nedbalí, než aby pečovali o volnou obuv, a vážali ovinovače příliš těsně. A to byl počátek omrzlých nohou. Jsou-li nohy přemóčený a ve studenu po dlouhou dobu, a je-li zmenšen oběh krve, vznikají omrzliny. Omrzliny se ovšem zhoršovaly, vniklo-li do otevřených omrzlin špinavé bláto flanderských bahen. V prvních dobách vyskytovaly se zhusta záněty velmi kruté, že bylo mnohdy třeba i obě nohy odnítí. Ochranná opatření proti omrzlým nohám byla hlavně tato: varovati se těsných bot a ovinovaček, zásobiti se ponožkami, častěji se koupati, obouvat do zákopů vysoké nepromokavé gumové boty, klásti prkna do bahnitých zákopů, střídati častěji mužstvo v zákopech a konečně důsledně poučovati vojíny o hygieně těla. V posledních stadiích války nebyly již „Trench Feet“ (zákopové nohy) vážným nebezpečím pro armádu.

Lesní departement britské armády vyrobil ve francouzských lesích přes 2 miliony tun trámů, t. j. ¼ veškeré potřeby. Také při žnových pracích pomáhala britská armáda francouzským zemědělcům, sklizejíc obilí i v noci a v plynových maskách.

Ohromné potíže působilo zásobování municí na počátku světové války. Velká Británie neměla nejen dostatečných zásob, ale ani strojů a materiálu k výrobě. A jediný pramen, odkud bylo lze dostati rychle zásoby, bylo Německo. Výroba granátů v r. 1914 byla skoro opomíjena, všechna roční výroba granátů nebyla by roku 1918 stačila pro jediný den. Ale i tyto ohromné potíže byly překonány, a ke konci války měla Velká Británie mnohem více munice než kterákoli jiná armáda v poli. V době před příměřím byly připravovány obrovské muniční zásoby kvalitativně i kvantitativně pro jaro 1919, kdy se doufalo v ukončení války. Němci ukončili však válku dříve. Kdyby byli čekali déle, byli by bývali vpravdě vymetení ze svých zákopů a z hlavních měst.

Dne 8. srpna 1918, kdy se na západním pojišti započal poslední obrovský útok britské armády, bylo spotřebováno 15.598 tun munice,²⁵⁾ neboli 1.559 vagonů, t. j. asi 50 vlaků²⁶⁾ za tento jediný den, a 29. září 1918 bylo spotřebováno 23.706 tun, neboli 2.370 vagonů, t. j. asi 80 vlaků munice.

Jiná velká množství spotřebované munice jsou:

datum	místo bitvy	množství spotřebovaného střeliva
1. 7. 16	Somme	12.776 tun
9. 4. 17	Vimy	24.706 tun
3. 6. 17	Arras	17.162 tun
7. 6. 17	Messines	20.638 tun
31. 7. 17	Ypres	22.193 tun
20. 9. 17		
21. 9. 17	Polygon-Wood	42 156 tun

V měsících dubnu, květnu a červnu 1918 bylo vystřeleno 650.000 tun, t. j. 65.000 vagonů, neboli 2167 vlaků střeliva. Ve skladech ve Francii byla udržována pro britskou armádu jednoměsíční záložní zásoba střeliva 258.000 tun, neboli 25.800 vagonů, t. j. asi 860 vlaků.

Jest pochopitelné, že nároky, které byly kladeny na dopravu při tak ohromném soustředění vojska a materiálu, byly obrovské. Mimo zásob potravy a střeliva musila býti zdolána doprava celých řek benzínu, zásob otravných plynů a prostředků proti nim, bezdrátových stanic, mobilních prádel, desinfekčních zařízení atd. Bylo používáno děl tak obrovských, že železniční vagon stačil pouze pro 12 jejich nábojů a bylo děl všech typů takové množství, že bylo vystřeleno průměrně denně asi jeden milion granátů (většinou 18-liberních). Data o dopravě britské armády za světové války nejsou dosud úplně zpracována, ale i z toho, co jest uveřejněno v článku „Administrative Services“, lze si aspoň poněkud představit její rozsah.

Když britská armáda — asi 260.000 mužů — nastupovala r. 1914 ve Francii, byly její dopravní prostředky skrovné: 40.000 koní, 250 motorových a 950 přívěsných vozů. Železniční dopravu obstarávali Francouzové, Angličané převzali ji teprve za války. Roku 1918 bylo 500.000 koní, 15.800 motorových a 33.500 přívěsných vozů a 1.400 traktorů. V roce 1918 bylo převezeno 83.600 naložených vlaků a 15 milionů britského vojska mimo ohromné spousty materiálu.

Polní dráhy měly tu nevýhodu, že byly nuceny jezdit po kolejích určitým směrem a mohly býti intenzivně ostřelovány nepřátelským dělostřelectvem, a nebylo snadné změnit jejich směr. Tato nevýhoda

²⁵⁾ 1 angl. tuna = 1016 kg.

²⁶⁾ Počítáno: 1 vagon = 10 tun, 1 vlak = 30 vagonů.

se zvláště pocítovala v bitvě u Passchendaele²⁷⁾ v zimě 1917—18, a proto se britská armáda rozhodla spoléhati více na automobily; z nich byla utvořena zvláštní „Autoreserva vrchního velitelství“. Tato organisace se velice osvědčila a nabyla ohromného strategického významu za poslední německé ofensivy na jaře 1918, kdy ukořistili Němci velikou část britských polních drah a omezili značně výkonost drah normálních. Autoreserva vrchního velitelství byla s to, aby převzala velkou část dopravy a zachránila situaci.

Budoucí kritické úvahy o světové válce ocení zajisté zásluhu britského velitelství, že pochopilo význam součinnosti různých dopravních prostředků. Britský veliký postup byl založen na zásadě: koncentrovati práci a prodloužiti normální železnice pokud lze dopředu. Od konečné železniční stanice obstarávalo dopravu autovojsko a vozatajstvo. Polní dráhy přicházely v úvahu teprve v řadě druhé.

Organisace dopravní a zásobovací služby v poli řídí se podle válečných zkušeností britské armády — podle článku „Administrative Services“ — těmito dvěma základními pravidly:

1. Všechny dopravní prostředky armády v poli, tedy železnice, autovojsko, vozatajstvo a polní dráhy, musí býti soustředěny v jedné rukou, neboť se vzájemně doplňují, je-li toho potřebí.

2. Na každém bojišti dospějeme praxí postupně a nezvratně k přesvědčení, že jsou zásobování (v nejširším pojetí) a doprava funkcemi, které se mohou a musí soustřeďovati v jedné rukou.²⁸⁾